

L'arada

(ALDC, IV, 884. L'arada)

L'«instrument agrícola per a obrir soles a la terra, arrossegat per animals o, modernament, per un tractor» coneix diversitat de significants. El llat. ARATRUM, der. en llatí de ARARE ‘llaurar’, ha deixat dos tipus de der.: **1)** *aladre* [m.] (s. xv) (var. *aladro* 87, 93, 94, 100, 106, 108, 115), amb dissimilació de les ròtiques de l'anterior *aradre*, conservat en cat. occ. i val.; **2)** *arada*, del cat. or., amb dissimilació eliminatòria de ròtiques de *aradr*[ə], afavorida per l'atracció del suf. *-ada*, tan freqüent, amb canvi cap al gènere femení (O. Pou [s. xvi] recull les dues formes: “aradre o arada”); com a var. es coneix *arado* 165, forma secundària de *aladre*, tribut al cast.; l'alg. *arau* 85, de procedència sarda (on és der. de ARATRUM, cf. *aratru* i logudorès *aradu*), i diverses unitats perifràstiques com *arada mossa* (o *mussa*), *arada giratòria*, *arada plana*, que no profunditza el solc, *arada de rodes*, *arada xica*, *arada petita*, *arada de tombar*, *arada d'ensucar*, *arada de solcar*, *arada romana*, tota de fusta, *arada de Sant Isidro*, *arada de fusta* o *~ de fust*, *arada de ferro*, *arada de costat*, *arada amb pala*, *arada de punxa*, *arada prima*, *arada amb orelles*. *Araire* 4, 7 deu ser d'importació de l'oc., on deriva també de ARATRUM.

Altres mots són de cronologia posterior. Uns provenen de la concreció d'un mot de significat general, com *aper* (var. *per* 2, per fonosintaxi), postverbal de *aperar* < *APPARIARE ‘aparionar; apariar, arranjar’ (o potser directament de *APPARIUM ‘arreu, aparell’, si jutgem pel port. *apeiro*, cast. i arag. *apero*), que, a partir de ‘eina de llaurada’, s'ha concretat en ‘arada’; i *arreu*, de verbal de *arrear* < llat. vg. ARREDARE ‘proveir’, amb un canvi semàntic semblant des de ‘eina, instrument’; var. *reu* 40, 91, 92, 98, 103, 109, 110, 111, 114, per afèresi. També *aïna* 9 s'ha concretat en ‘arada’ a partir de ‘atuell, instrument’ (anteriorment ‘ocasions, comoditats’, del llat. ADJACENS ‘lloc avinent, accessible’).

Altres mots, en canvi, van de la part al tot, com *dental* ‘peça de l'arada on encaixa la rella’ 6, 8, 145. També

llaura (o *llaura plana* 23) és un postverbal de *llaurar* < llat. LABORARE ‘sofrir, fatigar-se en la feina agrícola’, especialment dura (cf. cast. *labrar*, port. *lavrar*, oc. *laurar*, it. *lavorare*, fr. *labourer*).

Quan es llaura amb un sol animal s'utilitza el *forcat* (o *forcat de fusta* 152) (com en oc.), der. de *forca* (< llat. FŪRCA), probablement reducció de *aradre forcat*, dit així perquè en lloc d'espigó té dos braços o timons, i que té com a geosinònim *pollegana* 140, 143, per la seva semblança amb els forcons o pollegons ‘brancs de la forca’ (probablement < *POLLICANA, der. de POLLICE ‘dit polze’) (DCVB).

Finalment el progrés en la construcció d'arades ha portat al nostre domini lingüístic noms forans com la *xeruga* 140, 163 (var. dim. *xerugueta* 143), per a terres que requereixen un guaret pregon, mot procedent del fr. *charrue* (< llat. CARRUCA) —i no de l'oc., on es diu *carruca*—, però homonimitzat amb *xaruga*, femení de *xaruc*; o el *bravant* 5, 10, 14, 19, 31, 37, 44, 45, 63, 111, 117, “per llaurar molt fondo”, arada metàl·lica de la marca *Bravant* premiada a l'exposició de París de 1900 (Comes, 1998: 380).

Des d'una perspectiva geolingüística, *arada* ocupa el cat. central i les Balears, *aladre* s'estén pel val. i part del cat. nord-occ., mentre que *aper*, *araire*, *llaura* es troben en cat. sept. *Pollegana* i *xeruga* són mots locals dels parlars val. Guiter (1955) remarca la coincidència aproximada de les isoglosses lèxiques del ross. amb els límits dels antics comtats: la isoglossa de *aper* s'acosta a l'àrea del comtat de Rosselló, la de *llaura* al de Besalú, la de *aïna* al del Conflent, la de *arreu* als d'Urgell i Pallars i la de *arada* al d'Empúries i Cerdanya; no són del tot correctes les propostes etimològiques que es fan en aquest article.

Són mots normatius *arada*, *llaura* i *xaruga* “arada emprada a Tortosa i València en el conreu de l'arròs”, des del DG₁, 1932; *arreu*, *aladre* i *xaruga*, des del DIEC₁, 1995.